

ОДЕСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ, НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ ТА РЕЛІГІЙ
ОДЕСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

**Методичні рекомендації
щодо вибору сценічного одягу та костюмів
для фольклорних колективів**

Методичні рекомендації щодо вибору сценічного одягу та костюмів для фольклорних колективів

Дуже важливим моментом сучасного культурного мистецького простору є сценічний костюм. Усе частіше в ньому використовують так звані «народні мотиви». Робиться це не завжди грамотно і зі смаком. Обставини, що історично склалися в Україні від 1917 року, залишили нам у спадок духовну руїну. За короткий час були знищені традиційні підвалини сім'ї та релігійні засади, на яких і будувалося національне життя. У ВНЗ були ліквідовані кафедри етнографії. Для звітів і показових оглядів залишився тонкий прошарок, так званою «народного мистецтва» добре профільтрованого, відірваного від історичних джерел. Для сцени створено сурогат народного псевдокостюму, навіть вилучено термін «національний», який замінено, а скорше підмінено термінами «народний», «традиційний». Під народним розуміли селянський. З наукового обігу вилучився пласт національного вбрання: козацького, шляхетського, міщанського, князівського.

На всеукраїнських заходах, обласних і міських виставках та

конкурсах дитячої творчості, доводиться стикатися з низкою запитань та проблем, щодо сценічного одягу, у якому виступають учасники фольклорних колективів та їх керівники. З болем доводиться констатувати, що сценічні костюми ніяким чином не являються взірцями народних традицій, які за змістом виступів зобов'язані презентувати дані колективи. Сценічний одяг нічого спільного не має і з народним мистецтвом, то є просто дешева підробка виготовлена без «малейшого поняття», як говорять у нас в Одесі, звичайне перекручення та підтасовка до не дуже високих моральних цінностей сьогодення. Найбільше вражають своїм прямо-таки жахливим виглядом так звані сорочки-вишиванки. Якщо це дійсно вишивані сорочки, то візерунки на них виконані, як правило, у псевдо-українському стилі, або взяті з рушникових композицій чи скатерок. Часто можна бачити, що ці узорі повернуті боком чи догори дригом. На одній сорочці можна зустріти цілий «букет» різноманітних технік, притаманних різним областям України, чи бага-

токолірну інтерпритацію класичних моно- чи біхромних народних зразків. Сценічні жіночі сорочки нерідко мають таке декольте, що відразу пригадується анекдот про гарячий борщ від якого у грудях так пече, так пече...

На сцену вдягаються «вишиванки» яскравих флуоресцентних кольорів (особливо улюблений ядучо-лимонний?..), грубо розшиті фабричною тасьмою з яким зазвичай візерунком, тобто абищо, але було туди приляпане. Ще одним «досягненням» сьогодення є поширення чорних вишитих сорочок, тобто зроблених навпаки: на чорному тлі - світла вишивка. Таким вбранням не хestують навіть титуловані актори, щоб підкреслити свою винятковість та індивідуальність, тобто, як гласить народна мудрість: «Хоч гірше, аби інше». Нашим предкам було добре відомо, що усе перекручене, змінене на протилежне, спрямоване у зворотному напрямку тощо, має чорно магічну дію... А якщо залучити до вищесказаного символіку чорного кольору, то коментарі будуть зайвими.

Однієї весни на нашому обласному конкурсі серед школярів і учнівської молоді «Обряди та звичаї в традиціях Одещини» були

продемонстровані зразки «нової сценічної моди»: декілька колективів виступало у сорочках «унісекс», тобто і хлопці, і дівчата, і старші учасники були одягнуті в однако-вісінькі сорочки просто таки жахливого вигляду з будь-якої точки зору. Ці вишиванки були брудного жовтувато-сіруватого кольору з нашитою китайською тасьмою де в один, а де й два ряди. Цікаво, що ці сорочки були однаковими у різних колективів з різних районів?..

Така «творчість» авторів даних «шедеврів», поширюючись, сприяє нівелюванню регіональних художніх традицій, скеровуючи мистецтво вишивки на шлях кітчю і невибагливого смаку.

Для усвідомлення, якою ж повинна бути справжня українська сорочка-вишиванка, звернемось до критеріїв народного вбрання, які свідчать, що: біла полотняна сорочка є найпершою захисною оболонкою людського тіла, своєрідним коконом-оберегом. Навіть при поверховому аналізі стає очевидним те, що не тільки українці, а й усі інші без винятку слов'янські народи (і не тільки вони) носили сорочки зшиті виключно тільки з нефарбованого вибіленого льняного чи конопляного полотна. На повсякдень вживалися сорочки з

грубшого, менш якісного небіленого полотна природного кольору. Поряд з білими полотняними, кольорові сорочки-косоворотки побутували тільки в росіян і шилися вони із шовкових та тонких вовняних тканин (вплив азійських країн).

Сорочка - один з найдавніших елементів народного вбрання і є його основною складовою частиною. Будучи найстарішим видом шитого народного одягу, вона найдовше затрималася в народному побуті, дійшовши у первозданному вигляді до наших днів.

Сорочки з домотканого полотна носили протягом усього року, бо воно зберігає сталий температурний режим, захищаючи тіло як від перегріву, так і від переохолодження. Для виготовлення одягу, особливо ритуального, використовувалися матеріали, виготовлені у власній сім'ї своїми руками, щоб застерегтися від впливу чужої енергетики. Сучасні дослідники встановили, що не тільки енергетика одягу впливає на людину, а й людина просякає, насичує одяг своєю життєвою енергією, що поступово в ньому накопичується і вторинно оберігає свого господаря. Саме тому в чужому одязі завжди відчувається незручно, недарма існує вираз: «сорочка з

чужого плеча», бо впливає, тисне і заважає інша, чужа енергетика, вступаючи у протидію з нашою. Відомі випадки, коли актрисам, які вдягали на себе чужі костюми або колекційні сорочки під час виступів та концертів доводилося на швидку за кулісами перевдягатися в інші речі, бо чужий одяг створював їм дискомфорт майже до втрати свідомості, хоча й ідеально підходив за розміром та цілком відповідав сценічному сценарію.

У давні часи чоловічі й жіночі сорочки були однаково вільними та об'ємними за кроєм і сягали до вжиною майже до кісточок. Для кожного ритуалу чи обрядодії вживалися спеціальні сорочки. Чоловічі нижні сорочки мало чим відрізнялися від жіночих як за кроєм, так і за якістю полотна. А ще для чоловіків шилися нижні полотняні штани, неширокі за кроєм, з розпоріхом на місці гульфіка. Штани трималися на талії за допомогою протягнутого у їх верхній край очкура (спеціального скрученого з ниток шнурка).

Окрім натільних сорочок, існує значна кількість інших видів одягу – це, насамперед, плечовий та поясний. Плечовий одяг – все те, що вдягалося на плечі поверх сорочки, тобто - керсетки, кептарі, свити,

жупани, кунтуші, юпки, кожухи та інший верхній одяг. Цей вид одягу виготовлявся з більш цупких тканин, залежно від його призначення. Нарядні керсетки, жупани, кунтуші, юпки шилися з дорогих тканин – тонкої шерсті, шовку, парчі, оксамиту. Вони щедро прикрашалися вишивкою, аплікацією, камінням, золотом, бісером, лелітками, обшивалися тасьмою, мереживом, підбивалися хутром, у залежності від призначення речі, статку господаря, місцевих традицій та тогочасної моди.

Кептарі та кожухи шилися з овечої дубленої шкіри хутром усередину. Їх настільки щедро прикрашали вишивкою та аплікаціями, що вони ставали справжніми витворами мистецтва і передавалися, як коштовні речі, з покоління в покоління.

Тогочасні шуби шилися також хутром усередину, а шкіряний верх покривався дорогими тканинами, іноді прикрашеними аплікацією та вишивкою.

Плечовий одяг оздоблювався вишивкою у тих самих місцях, де й сорочки, тобто на комірці, по низу рукавів, на манжетах, на подолі, на входах у кишені, по довжині бортів і на кутах пілок. Безрукавний одяг оздоблювався і по лінії пройми.

Тобто закривалися усі шви, входила та доступи до тіла.

Поясний жіночий одяг - спідниці, плахти, дерги, обгортки, запаски, попередниці, літники, фартухи також вдягався поверх сорочки, оберігав нижню частину тіла і кріпився на талії (на поясі). Чоловічі штани і шаровари могли вдягатися поверх сорочки або під неї (сорочка навипуск).

Ткани вовняні плахти, дерги, обгортки поступово замінилися на довгі широкі спідниці, пошиті з крамних тканин. Жіночі спідниці завжди шилися дуже широкими, у 5-7 пілок, залежно від призначення та статку господині. Чим ширша спідниця – тим заможніша жінка. До пояса вони щедро призбирувалися або закладалися у дрібні складки. Сам перед спідниці у місці, де вдягався фартух, іноді не призбирувався, полотнище залишалося прямим, щоб фартух рівно лежав і не випинався назовні. Дорогі святкові спідниці шилися з тонких високоякісних шерстяних тканин, саржі. Вони були однотонними, здебільшого ошатних темних кольорів, і по нижньому краю підбивалися з виворітного боку смугою цупкого кольорового полотна, що спідниця «стояла» і тримала форму.

Літні та повсякденні спідниці шилися з фарбованого не дуже цупкого полотна, пізніше з крамних тканин з дрібною набійкою на темному тлі. Низ прикрашався нашитими поверх вузенькими стрічками та мереживом, кількома рядами поперечних складочок-защипів, широкою (близько 10 – 12 см) плісовою каймою.

На подолках сорочок вишивалися мотиви у вигляді латинської букви S, зміюк, вужиків – символів материнської волости. Такі мотиви зустрічаються також і на рукавах жіночих сорочок, на поясах. Ці орнаментальні знакові елементи жорстко тримають енергетичний каркас жінки і не дозволяють енергетиці розтікатися на всі боки. Поясний одяг – обгортки, запаски, плаhti завжди виготовлялися з вовни і жінки їх носили навіть у літню спеку, таким чином захищаючи своє дітородне лоно. Ці прикраси відігравали насамперед оберогову роль, а вже потім декоративну.

Раніше навіть старі бабці ніколи не виходили за ворота без фартуха, який був оберегом живота. Фартух входив до комплексу народного костюма, як обов'язковий елемент у всіх європейських народів. Краще полотняного захищав вовняний фартух, бо він не

допускав переохолодження та проникнення чужорідних енергій, які б могли зашкодити жінці. Тому в народному строї довгий час побутувала тканина кольоровими, найчастіше смугастими візерунками, попередниця.

Для чоловіків шилися полотняні чи вовняні штани натурального кольору або пофарбовані природними барвниками. Шовкові шаровари (єдино поширені на сцені, як предмет чоловічого поясного одягу) були приналежністю тільки козацької чи дуже заможної верстви населення. Важко уявити селянина за плугом чи біля худоби у червоних шароварах.

Яскравим прикладом нехтування народними традиціями є поширення у сьогodнішніх художніх колективах по всій Україні моди (поряд із шароварами) на сценічні спідниці (переважно синього кольору) з глибоким «запахом», кут якого розшитий блискучою аплікацією. Таких спідниць ніколи не існувало в жодній області України. Доброю парою до такої спідниці є керсетка у вигляді дуже приталеного короткого кольорового жилетика, розшитого аляпуватими аплікаціями і люрековими нитками, в традиції прикрашеної ново-річної ялинки.

Широкі сценічні спідниці зараз шуються довжиною вище колін, а подовжені вузькі мають такі розрізи для вільної ходи, що...

Цікавим елементом народного одягу (і не тільки українського) є пояс. Мабуть, не існує у природі матеріалів, що використовуються в домашньому вжитку, з яких би не виготовлялися пояси. Вони є ткани, шиті, шкіряні, металеві, плетені із самих неймовірних матеріалів. Пояси найчастіше виготовлялися з цупких природних матеріалів – шкіри та вовни, щедро оздоблювалися коштовним камінням, розшивалися золотом та бісером, доповнювалися металевими прикрасами. Поряд з ними існували й шовкові та інші тонкі пояси, але у такому випадку вони ткалися дуже довгими (до 5 метрів) і щедро прикрашались вишивкою шовком, золотом чи простішими нитками.

У прямому розумінні пояс використовується для кріплення на талії поясного одягу та для підперізування верхнього, щоб зберігалося тепло навколо тіла і не піддувало знизу. Широкий міцний пояс з товстої ялової шкіри служив для чоловіків своєрідним бандажем, який підтримував хребет і захищав його від надмірних фізичних навантажень. У поясі могли ховалися

гроші та різні дрібні речі, до нього кріпилася зброя, люлька, кiset та інші необхідні предмети. По поясу, який вдягала і особливим чином пов'язувала та чи інша людина, можна було розповісти про неї майже все. Пізніше пояс став річчю суто декоративною і використовувався у світському одязі для підкреслення лінії талії.

Найголовнішим головним убором української жінки завжди була хустка. Її важливість можна поставити поряд з традиційною білою сорочкою, але на відміну від неї, хустки були як спідніми, прирівнюючись до білизни, так і предметами верхнього одягу, завершальним акцентом строю.

Білі полотняні або ситцеві хустинки із синьою нехитрою набійкою зав'язували на ніч на час сну, носили вдома, на городі, на польові роботи. Така хусточка захищала від прохолоди, вітру та пекучого сонця, тримала укупі волосся, щоб не лізло в очі. Популярними були і хустки-полуторки, більші за розміром, з напіввовняної або штапельної тканини, з багатшою різнокольоровою квітковою набійкою. У таких хустках можна було ходити вдома, накриваючи на стіл, та на відпочинку біля хати. У ній можна було недалеко вийти «на люди» до

найближчої сусідки або сидіти на кладочці біля двору. На свята, до церкви та до виходу на базар (цей вихід також вважався святковим) вдягалися найкращі хустки з тонкої вовняної високоякісної тканини з майстерним тонким художнім розписом (тернові хустки). Колір хустки добирався в залежності від пори року, загального колориту одягу та події, що відбувалася. Найбільше шанувалися чорні хустки з яскравими квітами, що напрочуд гарно виглядали на темному тлі. Цінувалися також сині, блакитні, бордові, а от жовті, червоні та помаранчеві полюбляли не дуже. Біла хустка завжди була поза конкуренцією.

Так само як за кольором, хустки розрізнялися і за розміром. У холодну пору року поверх тонкої хустки вдягалася більша такої ж якості. Найбільшим шиком серед сільських модниць вважалися хустки-циганки з довгими, переплетеними між собою, китицями (аналог російської шалі). У самі люті морози або на зимові свята вдягали величезну хустку-опинатку, яка прикривала не тільки голову, а ще плечі, груди і спину, а сама ледь не волочилася по землі. Її ніколи не пов'язували, бо це було неможливо а тільки накидали зверху, про

що свідчить і сама її назва. Опинатка була картою, стриманих кольорів, з довгими скрученими торочками у півпальця завтовшки. Така хустка ткалася з тонкої вовняної пряжі, але була грубою до лиця і ніколи не носилася сама по собі, без іншої тоншої хустини.

Колись було безліч способів пов'язування хусток, і вдягалися вони не просто на голову, а на високий очіпок. Жінки в таких головних уборах скидалися на королев з гордою поставою. Форма, тканина та прикраси очіпка, спосіб пов'язування хустки, її якість і колір, могли розповісти про жінку майже все. Це була інформація про її вік, сімейний стан, соціальний ранг і статок. Пов'язуванням хустки жінка могла розповісти і про свої мрії та потаємні бажання. Так, наприклад, можна було дуже просто відрізнити вдову, яка хоче вийти заміж удруге, а яка не хоче.

Під очіпок, переважно високий спереду, жінки ховали волосся. Без покрову на голові тогочасна жінка ніколи не ходила навіть удома. При вивченні народних костюмів різних країн нескладно побачити, що жінки завжди покривали голову і особливо ретельно це робили в присутності сторонніх.

У Південних областях України

та Росії жінки не ховали волосся настільки ретельно. Волосся закручувалося у «гульку», а покривалося і пов'язувалося не вся голова, а тільки сама «гулька». Такий головний убір зветься «кичка», він схожий на малесенький очіпок. У кичці жінка могла поратися вдома, а для виходу за межі двору поверх неї пов'язувалося хустка. Очіпки виготовлялися з найрізноманітніших тканин, залежно від призначення. Буденні нижні очіпки шилися з простого полотна і ховалися під хусткою. На свята шилися очіпки з оксамиту, дорогої вовняної тканини, найдорожчими були очіпки з парчі. Іноді шапкоподібні жіночі головні убори вищих верств населення прикрашалися дорогим хутром.

Більш древнім жіночим головним убором була намітка, (обрус, вбрус). Це довгий до 5м, завширшки до 50см шматок найтоншого білого полотна, що майстерно драпірувався та хитромудро пов'язувався навколо нижнього очіпка. Кінці намітки прикрашалися майстерною вишивкою, найчастіше «білим по білому». Поступово намітку замінила біла вишивана хустка, що поступово витіснилася розписною чи з набійкою.

Дівчата у XIX ст. заплітали в

коси кольорові стрічки – кісники. У свято одягали високий «чубатий» вінок, або пов'язували голову хусткою так, щоб тім'я лишалося некритим. У різних областях України дівочі вінки виглядали по-різному. Вінок взагалі мали право носити тільки незаймані дівчата, раніше існувало таке поняття, як втрата дівочого вінка (це символізувало втрату цноти). Ні за яких обставин жінка не вдягала на голову вінок, бо це, за повір'ями, накликало нещастя не тільки на весь рід, а й на місцевість, де вона проживала. Дівочі вінці з благородних металів, оздоблених коштовним камінням, ніколи не вдягали на голову навіть жінки королівської крові. Для них виготовлялися діадеми та корони зовсім іншого вигляду та призначення.

Дівчата під хусткою носили високі цупкі начільники та кольорові стрічки, переважно червоного оберегового кольору або різнобарвні бинди, багатші дівчата носили дорогі парчеві стрічки із золотою ниткою. Гарна стрічка була найкращим подарунком для дівчини. Стрічки синього кольору носили тільки дівчата-сироти, щоб їх було здалеку видно. Це був знак-попередження: «Не займайте сироту».

Сценічні віночки з різнокольоровими стрічками (для яких вигадали ще й символіку) мене особисто завжди шокують, особливо на головах літніх жінок, які вдають із себе на сцені молодих дівчат. Це не просто смішно, а й дуже неприємно. Справжня жінка прекрасна у будь-якому віці, якщо вміє подати не тільки красу молодості, а й стриману глибоку мудрість, притаманну людині, якій понад ... років. Ніякий віночок не зробить «бабу дівкою», та й чи потрібно це? Думаю, що жінки, у подobaючих їх віку головних уборах - очіпках, або просто гарно пов'язаних хустках, виглядали б значно молодше та привабливіше, ніж у дешевих штучних віночках. Взагалі у штучних вінках дівчата ходили тільки на великі свята, бо це не дуже зручний головний убір для повсякденного носіння. Спеціальний вінок (у різних областях по-різному) виготовлявся для нареченої, який вона носила від моменту засватання до весілля. Влітку з живих квітів маленькі дівчатка плели собі віночки для забави, а старші для ритуалів під час релігійних свят. Найчастіше дівчата носили на голові червону стрічку за яку можна було закласти квітку з одного або з двох боків чи вишивані бавниці, залежно від

місцевості.

Чоловіки підстригалися «в кружок», зимою і літом носили високі смушеві шапки циліндричної або стіжкуватої форми. Окрім звичайних шапок були поширеними «капелюхи» або «малахаї» з сукняним верхом навушниками і потиличником. Влітку носили темні і білі повстяні або плетені з соломи брили, а на початку ХХ ст. кашкети військового фасону. У середині ХХ ст. кашкети замінили на різноманітні за кольором, матеріалом та кроєм картузи.

Народна культура вимагає від чоловіка знімання головного убору в хаті, під час їжі та під час обрядодій. Так, проводжаючи небіжчика в останню путь, чоловіки не вдягають головних уборів під час усього поховального обряду, незалежно від погодних умов, що супроводжують це сумне дійство.

Більшу частину року селяни ходили босоніж, і взувалися лише з настанням стійких холодів. Під час ходіння босоніж виникає контакт людини з землею, відбувається її заземлення. З одного боку в землю відходять електричні заряди, що накопичуються протягом дня, а з другого людина насичується від землі життєдайними енергіями.

Перші морози вимагали від селянина вже деякого напруження, потрібно було обмотувати ноги онучами і поверх взувати якесь взуття. Взагалі взуття завжди було найскладнішим та найдорожчим елементом народного одягу. Все інше можна було пошити або самотужки виготовити у власному господарстві. А от щоб пошити гарні черевики чи чоботи, необхідно було скористатися послугами шевця. Тому часто незаможні селяни мали лише одну пару чобіт на всю сім'ю і берегли їх, мов зіницю ока. Недарма гоголівська Оксана за згоду вийти заміж зажадала від Вакули не що інше, як пару найкращих царських черевичок. Холодної сніжної зими носили валянки, які виготовити було простіше, та й значно дешевше. А так самі для себе селяни могли виробляти лише постолі та личаки, та ще надерти на онучі виношеного з літа старого м'якого полотна, щоб не натирало ноги. У хаті ходили босоніж, на долівку стелили сіно чи соломку, щоб не застудитися від холодної підлоги.

Підбори народного взуття не були високими – найбільше 3-4см, це оптимальна висота для ходіння і нормальної постави. Більш високий чи низький каблук спричиняє

деформацію стопи та хребта.

Прикрасами звичайної селянки були: натільні хрестики, разки різнобарвного скляного намиста, низки металевих дукачів з хрестиками. Натільні хрестики носили на грудях на голому тілі, а не поверх сорочки, їх ніколи не демонстрували і вони ніколи не знімалися ні за яких обставин. Для носіння на свята, як прикраса, вдягалися інші хрестики, спеціально для цього придбані чи подаровані близькими, найчастіше хрещеними батьками. Хрестики, впліталися в намисто іноді разом з дукачами чи іншими металевими бляшками.

Знявши з себе натільний хрестик, людина добровільно віддавала себе на поталу злим силам. Саме тому під час ворожінь, проти яких завжди виступає Православна церква, неодмінною умовою є те, щоб людина зняла з себе хрестик. Диявольські сили отримують над нею владу, і можуть морочити її як завгодно, демонструючи примарні картини майбутнього. Натільний хрестик ніколи не вважався прикрасою, він завжди був символом єднання людини з Богом, оберігав людину від усяких негараздів та проявів темних сил.

Окрім хрестиків людина при-

крашала та оберігала себе з незапам'ятних часів різноманітними прикрасами, що вдягалися на різні частини тіла. Найголовнішою функцією будь-якої прикраси є її берегова, захисна роль, бо і її форма, і матеріал, і орнаментация відтворювали певну символіку, що гармонізувала тіло людини з оточуючим середовищем. Прості селяни могли дозволити собі 1-2 разочки скляного намиста, або виготовляли його самотужки з природних матеріалів. Це могло бути овочеve насіння, кісточка ягід чи фруктів. На Півдні дуже гарні прикраси виробляють з персикових кісточок, бо в розрізі вони мають тонкі химерні візерунки. У прибережних річкових чи морських зонах використовувались знайдені на березі мушлі й камінці. У місцях, де було розвинуте гончарство, виготовляли справжні витвори мистецтва - прикраси з глини. Також були у вжитку шкіряні прикраси. На Заході поширене було дерев'яне намисто з інкрустацією бісером. Отже, прикраси виготовлялися завжди із самих доступних природних матеріалів і при цьому демонструвалася неабияка вигадка, фантазія, майстерність та чудовий смак. Взагалі, кожна річ, виготовлена своїми руками, є від-

битком індивідуальності автора, вона втілює у життя його смаки та вподобання, несе на собі його захисну енергетику.

Більш заможні жінки носили так зване «добре намисто», тобто червоні коралі, золоті дукачі впереміж із золотими хрестами, та дороге намисто з венеціанського скла. У західних областях України були дуже поширені прикраси з бісеру. Це селянки, кризи – це суто жіночі прикраси, а славнозвісні гердани та стрічки на капелюхах колись носили тільки чоловіки. Існували й інші дрібні прикраси.

Візерунок на бісерних виробках був здебільшого різнобарвним, як і вся західноукраїнська вишивка. Прикраси з бісеру на той час були дорогими, бо сам матеріал привозили аж із Венеції, а коли виробництво бісеру освоїла Чехія, він став дешевшим і більш доступним для простого люду. Але, не зважаючи на це, бісерні прикраси дуже шанувалися, ретельно зберігалися і передавалися із покоління в покоління. Таким чином до нас дійшли дуже старовинні бісерні вироби, бо бісер не псується навіть упродовж століть.

Прикраси та вироби з дорогоцінних металів та коштовного каміння були доступні лише елі-

тарним та заможним верствам населення. Відкриті декольтовані сукні завжди передбачали носіння дорогоцінних прикрас. Коштовні намиста, кольє, підвіски прикрашали шию та груди їх власниць. На руках носилися цілі низки браслетів, а на пальцях каблучки. До комплекту прикрас входили сережки, брошки, пояси, вінці, діадеми та інші високохудожні ювелірні вироби. Самі сукні розкішно розшивалися шовком і золотом, коштовним камінням і перлами. Для вишивки часто використовували металеві бляшки різної форми, якості та величини. Якщо порівняти одяг вищих верств з народним, то ясно видно, що й вишивка, і прикраси розміщені на тих самих місцях і виконують ту саму берегову роль.

Немає нічого дивного в тому, що народні костюми на сцені повинні бути дещо стилізованими, щоб було зручно у них виступати, танцювати, вільно рухатися. Їх прикрашають так, щоб вони мали виразний декоративний вигляд зі сцени. Але при цьому необхідно брати до уваги, яка саме місцевість презентується, яка верства населення та яких вікових категорій представлена у виставі та усі інші вимоги, які висуваються до зви-

чайного національного строю.

Не можна обминути увагою і костюми, в які вдягаються актори, граючи міфічних чи казкових істот. Нещодавно один колектив демонстрував на сцені уривок зі святкування «Зелених свят». Там були Русалки, вдягнуті у вишиванки, без спідниці, зате підперезані поясами, на голові модні макові віночки з колосками. Скажете, що то були Русалки Польові, а от представляли вони чомусь Русалок Водяних?.. На моє обурення: «Де ви бачили Русалок із поясом?» - мені слушно відповіли: «А де Ви бачили Русалок без пояса?» Анекдот. Але якщо вдатися до хоча б поверхового вивчення міфології, то Русалки там виступають як безтілесні духи. Що вони мають підперізувати, чим вони вишиють ту сорочку? Як правило такі істоти зображують у довгих білих сорочках-балахонах, щоб надати їм хоч якоїсь людиноподібної форми. Не можна підперізати Вітер, Воду, Вогонь. А ось, наприклад, Баба-Яга істота цілком матеріальна. Отже навіть у таких, казково-міфічних справах, повинна бути бодай якась думка і логіка.

Усі проблеми зі сценічними костюмами завжди зводяться до відсутності коштів на їх придбан-

ня, але колись, на мій погляд, навіть сирота виглядала краще, ніж наші діти на подібних концертних виступах. Постають питання, чи варто відроджувати саме таку «народну культуру»? Що, окрім образливого епітету «шароварщина» та глибокої відрази, може вона викликати?.. Хто і навіщо усе це робить? І чи такі вже й безневинні дії тих, хто цим керує і за цим стоїть?

Наша культура наповнена і самодостатня, наш народний одяг багатий і яскравий, нашим пісням і танцям немає рівних у світі. Коли ж учасники колективів, що зображають народну культуру, виходять на сцену, як підстрелені, у картатих міні-спідницях, в обшитих грубою тасьмою подобах українських сорочок, у пом'ятих віночках родом з радянських часів із сирітськими капроновими синьо-білими стрічками (символом приналежності до «Партії регіонів»), мало хто хоче їх наслідувати.

Недавно дуже поширилася мода на мотиви квітів маку, як у вишивці, так і у віночках. Запам'ятайте, що мак – це квітка невинно пролітої крові, забуття, зраженого кохання, усього не тривалого і короткочасного. Мак можна використовувати лише у поминальній символіці.

Вимоги до національного костюма деякою мірою витримуються видатними титулованими фольклорними колективами, а звичайні колективи нехтують ними настільки, що можна впевнено констатувати: однією з основних причин, чому молодь не займається народним мистецтвом, є те, що вона не хоче так безглуздо і по-жебрацьки жалюгідно виглядати, як виглядає основна частина фольклорних ансамблів.

Мода у народному стилі може жити і розвиватися завжди, якщо пам'ятати про сакральність одягу та основні духовні засади буття. З власного досвіду можу навести яскраві приклади впливу на зовнішній вигляд та поведінку людини народного одягу. Часто відвідуючи фольклорні фестивалі, не раз спостерігала цікаве явище: молодь, як і завжди молодь, довго очікування свого виступу до виходу на сцену компенсує спонтанними рухами та необдуманими вчинками – це і штурхання один одного, і безцільна біганина, і досить брутальні вибрики чи подоби ігор. Але як тільки вдягається народний одяг, чи навіть його елементи, зокрема вишита сорочка, картина змінюється на протилежну, мов за порухом чарівної

палички. Дівчата стають гордовитими, величними, виступають ніби пави, а хлопці поважними, підтягнутими. Куди й дівається увесь той «броунівський рух». Сама я також неодноразово перевтілювалася в українську молодицю на різних наукових та фольклорних заходах. Відчуття ті самі. У народному одязі почуваєшся молодшою, стрункішою, привабливішою. Але як тільки свято закінчується і доводиться перевдягатися у звичайний одяг, усі запитують з гумором: «Куди ж поділася така гарна молодичка?» Тому я за те, щоб і у повсякдень впроваджувати у життя одяг у народному стилі, прикрашати його власноруч виконаною вишивкою.

І в наш час те, як людина поводиться, як вона вдягається, досить повно характеризує її в різних аспектах. Перш за все, якщо людина поважає себе, вона не буде намагатися кинути виклик суспільству своїм зовнішнім виглядом. Внутрішня гармонія втілюється в гармонії зовнішній. Позитивним є спрямування уваги на енергетичну захисну роль одягу, надану з огляду на історичний досвід різних народів і епох, на символіку кольору, що знаходить підтвердження даними сучасної науки, у розпорядженні якої сьогодні існують

надчутливі прилади, що здатні зафіксувати найтонші енергетичні поля, у тому числі й ауру людини. До цього треба додати й енергетику слів, їх символів на одязі, що або захищають людину від негативу, або зомбують її на певну поведінку (найчастіше на агресію).

За часи Незалежності, на щастя, вийшло друком багато яскраво ілюстрованих видань з історії українського костюма. Вони надто дорогі, але можна користуватися ними в бібліотеках. На жаль, у них майже не представлене українське Причорномор'я та Приазов'я, а там витворився свій оригінальний етнографічний тип вбрання. У деяких місцевостях Херсонщини в ньому ще до початку ХХ ст. збереглися скіфські елементи (шкіряна куртка і штани). Чорноморщина чекає на своїх дослідників, своїх етнографічних експедицій районом Одеської області.

Матеріали підготувала:
Шевчук О.В.

Редактор:
Шеренгова Н.О.

Відповідальний за випуск:
Діденко М.О.